

Dwingeloo, Kerkpad
(Gemeente Westerveld, Dr.)
Een Archeologisch Bureauonderzoek en
Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)
Verkennde Fase
Definitief
Steekproefrapport 2025-06/08

Dwingeloo, Kerkpad
(Gemeente Westerveld, Dr.)
Een Archeologisch Bureauonderzoek en
Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)
Verkennde Fase
Definitief
Steekproefrapport 2025-06/08

Dwingeloo, Kerkpad
(Gemeente Westerveld, Dr.)
Een Archeologisch Bureauonderzoek en
Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)
Verkennde Fase

Een onderzoek in opdracht van
BügelHajema

Steekproefrapport 2025-06/08
ISSN 1871-269X
Status: Definitief

Auteur: [REDACTED] (KNA-archeoloog/-
prospector, actor reg. nr. 41759861)

Autorisatie: [REDACTED] (senior KNA-archeoloog/-
prospector, actor reg. nr. 28146404)

Goedgekeurd door de bevoegde overheid
Gemeente Westerveld
d.d. 24 juni 2015

De Steekproef bv werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 4.2 en SIKB-BRL 4000,
voor dit onderzoek protocollen 4002 en 4003.
Foto's en tekeningen zijn gemaakt door
De Steekproef, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, 26 juni 2025

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd
en/of openbaar gemaakt zonder bronvermelding.
De Steekproef bv aanvaardt geen aansprakelijkheid
voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing
van de adviezen of het gebruik van de resultaten van
dit onderzoek.

De Steekproef bv Archeologisch Onderzoeks- en
Adviesbureau

adres	Hooiweg 5 9801 AJ Zuidhorn
telefoon	050 – 5779784
internet	www.desteeckproef.nl
e-mail	info@desteeckproef.nl
kvk	02067214

Inhoudsopgave

Samenvatting

Administratieve gegevens van het plangebied

1.	Inleiding (KNA 4.2: LS01)	1
1.1	Aanleiding en doel (KNA 4.2: LS01)	1
1.2	Locatie (KNA 4.2: LS01, LSO2)	2
1.3	Beleid (KNA 4.2: LS01)	3
2.	Bureauonderzoek (KNA 4.2: LSO6)	5
2.1	Bronnen	5
2.2	Fysische geografie (KNA 4.2: LS04)	5
2.3	Archeologie (KNA 4.2: LS04)	9
2.4	Historische geografie (KNA 4.2: LS03)	13
2.5	Archeologische verwachting (KNA 4.2: LS05)	15
3.	Veldonderzoek (KNA 4.2: VS05)	16
3.1	Methode en technieken (KNA 4.2: VS01)	16
3.2	Resultaten veldwerk (KNA 4.2: VS02, V03)	18
4.	Conclusies en advies (KNA 4.2: VS07)	19

Literatuurlijst

Lijst van figuren en tabellen

Appendix I: Archeologische periodes

Appendix II: Boorstaten

Appendix III: Laagbeschrijvingen

Samenvatting

In opdracht van BügelHajema is een archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in een plangebied aan het Kerkpad te Dwingeloo (gemeente Westerveld, provincie Drenthe). De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen woningbouwontwikkeling.

Het plangebied ligt in het Drentse zandgebied en deels op een glaciale rug. Bewoning is in het plangebied mogelijk vanaf de steentijd. In de omgeving zijn resten uit de bronstijd en de middeleeuwen tot in de nieuwe tijd aangetroffen. In het plangebied heeft tussen 1954 en 2016 een basisschool gestaan. Ongeveer 20 meter ten zuiden van het plangebied zijn in 2020 een middeleeuwse en nieuwe-tijdse boerderijplattegronden opgegraven.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat een hoge verwachting geldt voor archeologische resten vanaf de steentijd. Resten uit de steentijd kunnen bestaan uit bewerkt en/of verbrand vuursteen, houtskool en haardkuilen. Vanaf het neolithicum komt aardwerk ook voor. Uit de periode bronstijd tot en met romeinse tijd kunnen grafvelden (urnenveld) en nederzettingen worden verwacht. Resten hiervan kunnen bestaan uit aardewerkscherven, metaal, grondsporen (zoals greppels, kuilen en paalgaten) en crematieresten. Archeologische indicatoren uit de middeleeuwen – nieuwe tijd kunnen bestaan uit resten van boerderijen of het dorp Dwingeloo. Indicatoren kunnen bestaan uit funderingen, scherven aardewerk, glas, bouwkeramiek en (verbrand) bot. Grondsporen kunnen bestaan uit greppels, waterputten en kuilen.

Tijdens het veldwerk zijn zes boringen gezet. Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat de bodem bestaat uit een bouwvoor of een opgebracht pakket waaronder plaatselijk een diepere verstoring is aangetroffen tussen de 40 en 95 centimeter onder maaiveld. In het plangebied is nog een deels intacte podzolbodem aanwezig, maar de top hiervan is grotendeels vergraven. In alle boringen is de C-horizont aangetroffen. Tijdens het booronderzoek zijn geen archeologische lagen en/of indicatoren aangetroffen. Echter, in de deels intacte podzol kunnen nog resten van diepere grondsporen bewaard zijn gebleven.

Selectie-advies door [REDACTED] (KNA-archeoloog/-prospector)

Met het veldonderzoek is vastgesteld dat de top van de bodem in het plangebied uit een vergraven bouwvoor en een pakket opgebrachte grond bestaat. Hieronder is een deels intacte podzolbodem aangetroffen. In boring 5 is een vergraven B-horizont aangetroffen. De BC-horizont is in boringen 1 en 3 aanwezig maar wel vergraven en deze is in boring 5 intact. De C-horizont begint in het plangebied tussen de 55 (boring 4) en 95 (boring 2) centimeter onder maaiveld. Tijdens het veldonderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen, maar restanten hiervan kunnen in de deels intacte podzol nog wel bewaard zijn gebleven. Ongeveer 20 meter ten zuiden van het plangebied zijn huisplattegronden uit de middeleeuwen en nieuwe tijd aangetroffen, en tijdens dat onderzoek kon geen begrenzing van de vindplaats worden vastgesteld (De Roller & De Wit 2020) en zou door kunnen lopen in het huidige plangebied. Omdat diepere sporen in het huidige plangebied nog bewaard kunnen zijn gebleven, adviseren wij om een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Het proefsleuvenonderzoek dient uitgevoerd te worden door een daartoe gecertificeerd bureau volgens een vooraf door de bevoegde overheid goedgekeurd Programma van Eisen (PvE). Het is aan de bevoegde overheid om dat advies al dan niet over te nemen.

In alle gevallen blijft onverminderd van kracht dat indien bij toekomstig graafwerk archeologische vondsten worden gedaan of archeologische grondsporen worden aangetroffen, hier direct melding van dient te worden gemaakt bij de minister conform de Erfgoedwet 2015, artikel 5.10 & 5.11. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Westerveld.

Reactie bevoegde overheid.

Namens de bevoegde overheid, de gemeente Westerveld, heeft [REDACTED] op 24 juni 2025 kennisgegeven akkoord te zijn met de rapportage en bovenstaand selectiebesluit betreffende het plangebied over te nemen.

Administratieve gegevens van het plangebied

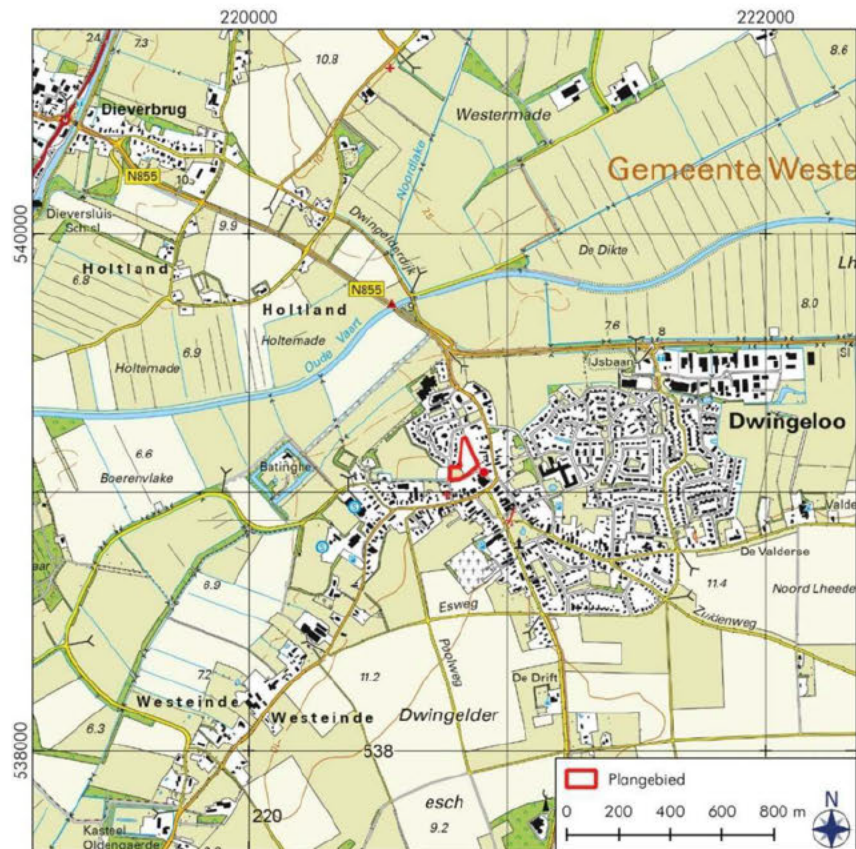
Provincie	Drenthe
Gemeente	Westerveld
Plaats	Dwingeloo
Toponiem	Kerkpad
Centrumcoördinaat	220.843 / 529.117
Kaartblad	17A
Archeoregio	Drents zandgebied
Bestemmingsplan	Bestemmingsplan Dwingeloo – Gemeente Westerveld
Oppervlakte plangebied	Circa 0,8 hectare
NAP-hoogte maaiveld	Tussen 9,5 en 10,5 meter boven NAP
Huidig grondgebruik	Braakliggend terrein, grasveld
Status terrein (AMK)	Nvt
Soort onderzoek	Bureauonderzoek & inventariserend veldonderzoek (IVO-O) verkennde fase
Opdrachtgever	BügelHajema
Uitvoerder	De Steekproef B.V.
Bevoegde overheid	Gemeente Westerveld
Steekproef projectcode	2025-06/08
Onderzoeksmeldingsnummer	5799815001
Geplande verstoringsdiepte	Nog onbekend
Datum veldwerk	11 juni 2025
Maximale diepte onderzoek	125 centimeter onder maaiveld
Beheer en plaats documentatie	De Steekproef bv / Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / DANS / Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis

1. Inleiding (KNA 4.2: LS01)

1.1 Aanleiding en doel (KNA 4.2: LS01)

In opdracht van BügelHajema is een archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in een plangebied aan het Kerkpad te Dwingeloo (gemeente Westerveld, provincie Drenthe; zie Figuur 1). De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen woningbouwontwikkeling. De geplande verstoringdiepte is nog niet bekend, maar graafwerkzaamheden kunnen een bedreiging vormen voor eventueel aanwezige archeologische waarden in de bodem.

Het doel van het onderzoek is vast te stellen wat de kans is op de aanwezigheid van archeologische waarden. Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (verkennde fase). Het doel van het onderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van het gebied aan de hand van de beschikbare fysisch-geografische, archeologische en historisch-geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst. Daarvoor zijn de opbouw en gaafheid van de bodem bepaald.

Figuur 1: Dwingeloo, Kerkpad: Topografische ligging van het plangebied. Bron: Publieke Dienstverlening op de Kaart (PDOK).

1.2 Locatie (KNA 4.2: LS01, LSO2)

Het plangebied ligt in het westelijke deel van het dorp Dwingeloo, direct ten westen van de kerk. Het zuidelijke deel van het plangebied wordt begrensd door de wegen Bruges en Kerkpad en het noordelijke deel grenst aan de achtertuinen van omliggende woningen. Ten tijde van het onderzoek was het terrein in gebruik als grasland. Op het terrein staan enkele struiken en bomen en door het zuidelijk deel van het plangebied loopt een verhard pad met een kleine bakstenen muur.

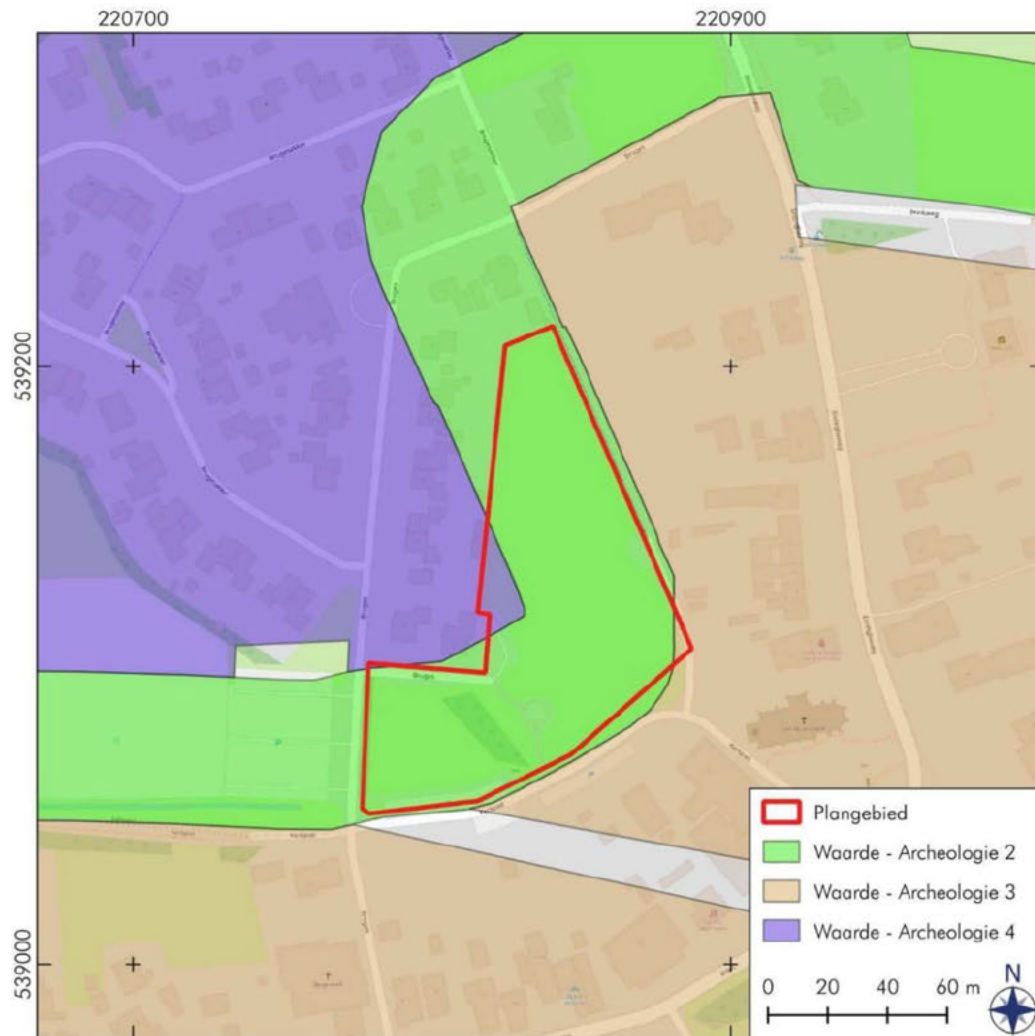

Figuur 2: Dwingeloo, Kerkpad: Luchtfoto van het plangebied. Bron: PDoK.

1.3 Beleid (KNA 4.2: LS01)

Het archeologisch beleid van de gemeente Westerveld is vastgelegd in het bestemmingsplan Dwingeloo (zie Figuur 3; onherroepelijk vastgesteld op 03-08-2018). Op de archeologische beleidsadvieskaart uit 2020 is de verwachtingskaart geactualiseerd aan de hand van archeologische onderzoeken en vondsten van amateurarcheologen (niet afgebeeld; Van der Veen & Ten Anscher 2020). Op deze kaart valt het plangebied binnen de grenzen van provinciaal belang, werkingsgebied 3 (beekdal). Hiervoor geldt een vrijstellingsgrens van 1000 m² en dieper dan 30 centimeter. Bij het overschrijden hiervan dient contact te worden gezocht met de provinciaal archeoloog (provinciale omgevingsverordening Artikel 3.3 Kernkwaliteit Archeologie).

Het overgrote deel van het plangebied valt binnen de zone Waarde – Archeologie 2 en 3, op de beleidsadvieskaart is dit de bufferzone van het Archeologische MonumentenKaart-terrein en een klein deel van het AMK-terrein zelf. Hiervoor geldt dat archeologisch onderzoek nodig is bij werkzaamheden groter dan 70 vierkante meter en dieper dan 30 centimeter onder maaiveld. Een kleine hoek van het plangebied valt binnen de zone Waarde – Archeologie 4, wat op de beleidsadvieskaart de zone Hoge verwachting (essen) is. Hiervoor geldt dat geen bouwwerken gebouwd mogen worden dieper dan 30 centimeter onder maaiveld. Met deze eis is door de opdrachtgever zelf al rekening gehouden en op deze hoek zijn geen woningen gepland.

Figuur 3: Dwingeloo, Kerkpad: Uitsnede van het bestemmingsplan Dwingeloo. Bron: regelsopdekaart.nl.

2. Bureauonderzoek (KNA 4.2: LSO6)

2.1 Bronnen

Tijdens het bureauonderzoek is de bestaande relevante kennis van het plangebied verzameld. De gebruikte bronnen voor het onderzoek zijn opgenomen in de literatuurlijst. Aan de hand van het bureauonderzoek is een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

Eén van de bronnen is ARCHIS, het archeologisch registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Deze databank is toegankelijk voor organisaties die werkzaam zijn in de archeologie. Het bevat een GIS-systeem waarin onder meer een archeologische kaart en aardkundige kaarten geraadpleegd kunnen worden. Een andere bron is Publieke Dienstverlening op de Kaart (PDOK), een dienst van de overheid met open-datasets van actuele geo-informatie.

2.2 Fysische geografie (KNA 4.2: LS04)

Dwingeloo ligt in een keileemgebied in het Drentse zandgebied. Het noordelijke deel van het plangebied ligt van oorsprong in een pleistoceen dekzandgebied en het zuidelijke deel ligt op een glaciële rug. In het dekzandlandschap konden tijdens het paleolithicum en mesolithicum (zie Appendix I voor dateringen) jager-verzamelaars leven. Met name de hogere zandkoppen en zandruggen waren aantrekkelijke locaties voor (tijdelijke) kampen van deze jager-verzamelaars.

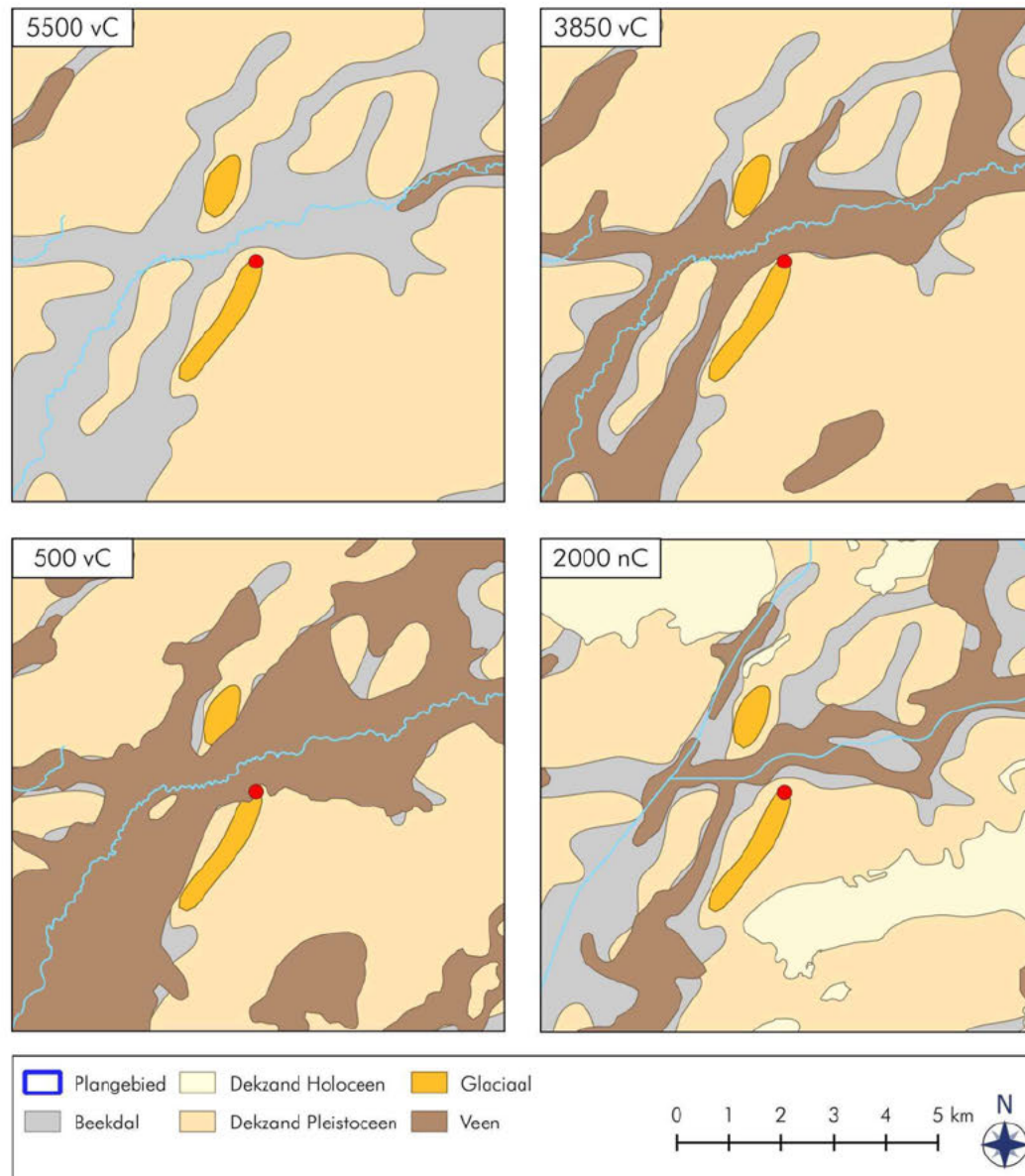
Als gevolg van de opwarming van de aarde tijdens het Holoceen steeg de zeespiegel geleidelijk waardoor de kustlijn meer landinwaarts bewoog. Vanuit de beekdalen werd veen afgezet rondom het plangebied. Rond 500 vC werd het westelijke deel van het plangebied onderdeel van het veenlandschap (zie Figuur 4; 500vC). In 2000 nC is het veen weer uit het plangebied verdwenen.

Volgens de beleidskaarten is in het plangebied een esdek aanwezig. Esdekken zijn zeer oude cultuurlagen die door menselijke activiteit als bemesting zijn ontstaan.

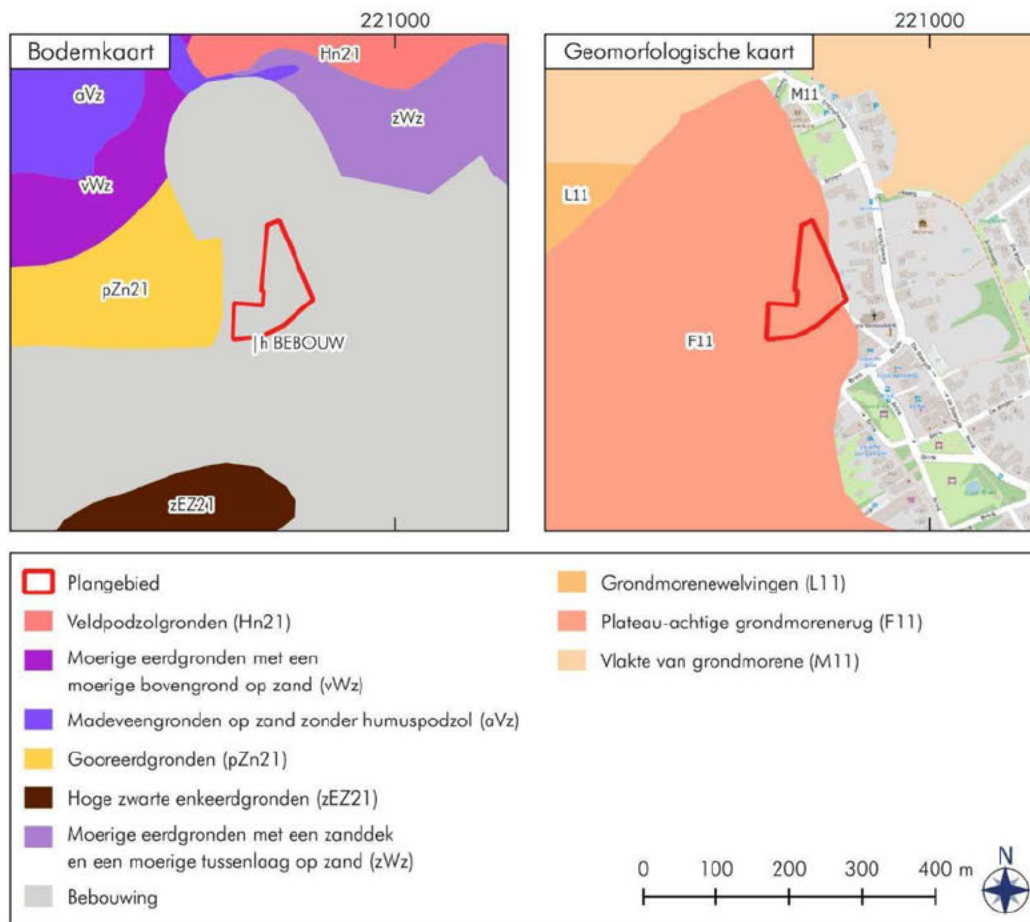
De bodem in het plangebied is door de bebouwing eromheen niet gekarteerd (zie Figuur 5 links). De bodem direct ten westen van plangebied bestaat uit gooreerdgronden (pZn21) en ten noorden uit moerige eerdgronden met een zanddek en een moerige tussenlaag op zand (zWz). Gooreerdgronden bestaan uit roestarme zandgronden met een zwak ontwikkelde podzol-B-horizont. Moerige eerdgronden zijn moerige gronden met zand waarin geen B-horizont is ontwikkeld.

Podzolbodems bestaan uit dekzand waar bodemprocessen al lange tijd invloed op hebben uitgeoefend en worden gekarakteriseerd door een opeenvolging van zwarte, grijze, bruine en gele banden. De bovenste laag (de A-horizont) is de voedzame laag. Hieronder bevindt zich een uitspoelingslaag (E-horizont). Regenwater heeft deze laag schoongewassen en de vruchtbare bestanddelen opgelost en meegevoerd dieper de bodem in. In de inspoelingslaag hieronder (B-horizont) zijn die mineralen en organische bestanddelen neergeslagen en vormen ze een harde bank. Hieronder gaat de bodem geleidelijk over in het oorspronkelijke gele zand (C-horizont). De overgangslaag wordt de BC-horizont genoemd.

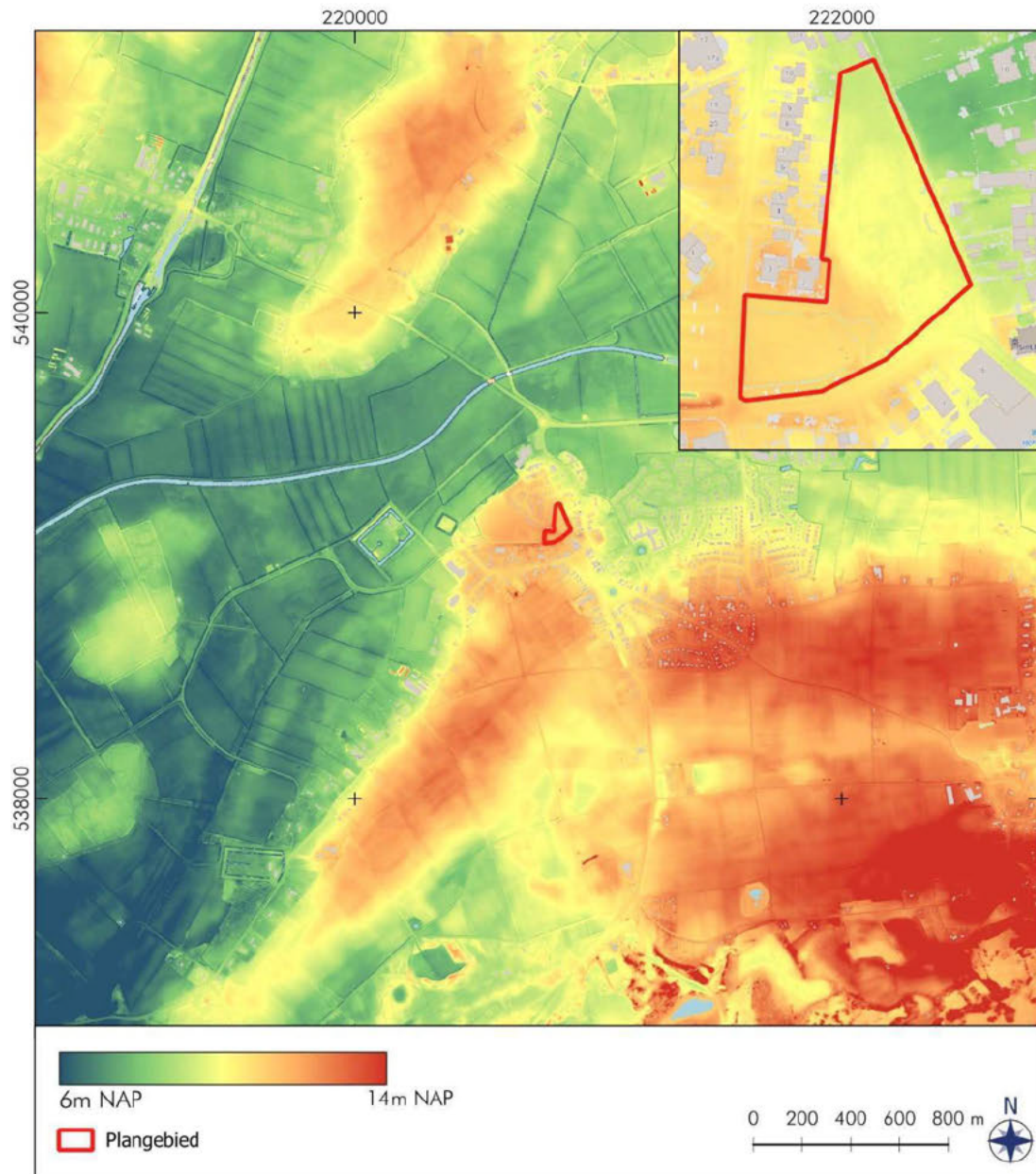
Volgens de geomorfologische kaart ligt het plangebied op een plateau-achtige grondmorenerug (F11; Figuur 5 rechts). Op de hoogtekarte is de glaciële rug goed te zien als een verhoging in het landschap (Figuur 6). Het plangebied ligt op de noordelijke punt van deze rug en de hoogte in het plangebied loopt naar het noorden af. Het beekdal noordwesten van het plangebied is ook goed terug te zien op de hoogtekarte als duidelijk lager gelegen. De hoogte in het plangebied ligt tussen de 9,5 en 10,5 meter boven NAP.

Figuur 4: Dwingeloo, Kerkpad: Uitsneden van de paleogeografische reconstructies van de omgeving van het plangebied. Bron: Vos *et al.* 2018.

Figuur 5: Dwingeloo, Kerkpad: Uitsnede van de bodemkaart (links) en de geomorfologische kaart (rechts) van de omgeving van het plangebied. Bron: PDoK.

Figuur 6: Dwingeloo, Kerkpad: Uitsnede van de hoogtekaart van de omgeving van het plangebied. In de detailweergave liggen de NAP-parameters tussen de 8 en 12 meter boven NAP. Bron: Actueel Hoogtebestand Nederland 5 (AHN5).

2.3 Archeologie (KNA 4.2: LS04)

De bekende archeologische waarden in het onderzoeksgebied zijn opgenomen in Tabel 1. De locaties van deze waarden zijn weergegeven in Figuur 7. Hier zullen kort de belangrijkste bevindingen worden besproken. In het plangebied zijn geen onderzoeksmeldingen of vondstmeldingen bekend.

Het plangebied grenst in het zuiden en oosten aan het AMK-terrein 14463. Dit is de historische kern van het dorp Dwingeloo, waaronder zich mogelijk nog sporen van oudere bewoning bevinden. Ten zuidwesten van het plangebied, buiten de kern van Dwingeloo ligt het AMK-terrein 14423. Het betreft een urnbegraaving uit de late bronstijd (vondstmelding 3009777100). Ten westen van het plangebied ligt een terrein met resten van de havezathe Entinge (AMK-terrein 9057). In de ondergrond zijn nog resten van funderingen, oude grachten en andere grondsporen aanwezig (vondstmelding 3166074100).

Direct ten westen van het plangebied is in 2010 door ADC een bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij werd vastgesteld dat de bodem plaatselijk nog intact was in de vorm van een A-horizont op 50 centimeter onder maaiveld. Tijdens het onderzoek werden geen archeologische indicatoren aangetroffen (onderzoeksmelding 2292610100; Holl 2010). Circa 20 meter ten zuiden van het plangebied is in 2020 een archeologische begeleiding uitgevoerd door MUG. Hierbij werden voornamelijk sporen aangetroffen van bewoning uit de nieuwe tijd maar ook een gedeeltelijke huisplattegrond uit de middeleeuwen (onderzoeksmelding 4725673100; De Roller & De Wit 2020). Op 20 meter van het plangebied zijn direct naast de kerk een booronderzoek en veldinspectie uitgevoerd door MUG en RAAP in 2020 en 2022. Tijdens het booronderzoek werd een ophogingspakket van de kerk en het kerkhof aangetroffen vanaf 20 centimeter onder maaiveld (onderzoeksmelding 4915512100; Jans 2020). Tijdens de veldinspectie is de fundering van de kerk opgetekend en zijn menselijke resten aangetroffen en herbegraven (onderzoeksmelding 5212255100; Hielkema 2022).

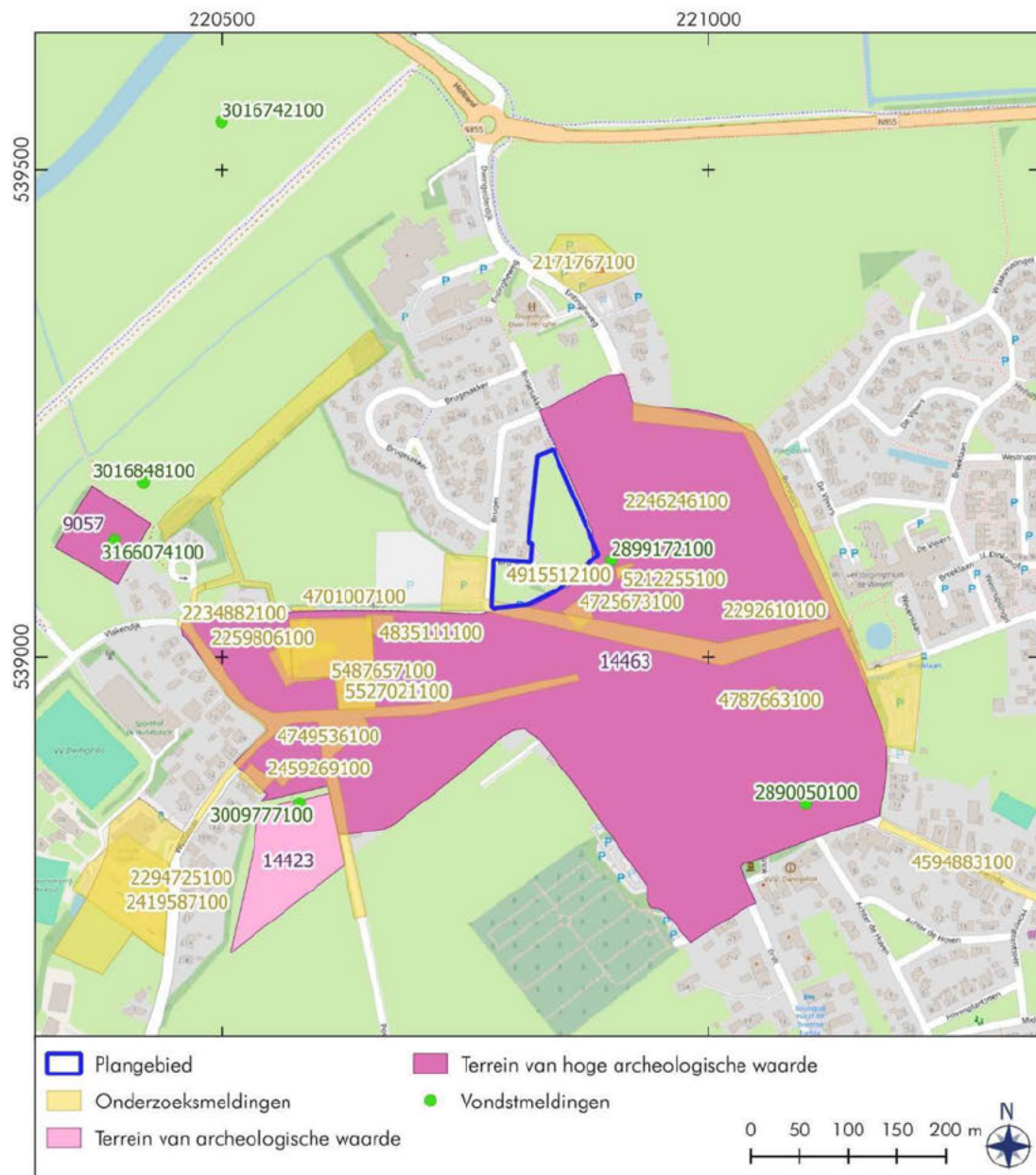
Ongeveer 150 ten westen van het plangebied zijn bij begeleidingen door ARC en Transect in 2009 en 2020 resten van het landbouwbedrijf Hof van Dwingeloo aangetroffen (onderzoeksmeldingen 2259806100; 4835111100; De Wit 2011; Braiek 2022). Dit is een middeleeuws boerenerf dat voor het eerst genoemd wordt in 1353. Tijdens een proefsleuvenonderzoek en daaropvolgende opgraving door MUG op dezelfde locatie in 2023 en 2024 werden eveneens sporen en vondsten vanaf de middeleeuwen gedaan. Hiervan zijn enkel de eerste bevindingen beschikbaar. Hieruit blijkt dat tijdens de opgraving zijn bewoningssporen (zoals paalgaten, kuilen, diergraven, leemwinningskuilen en waterkuilen) en sporen van landinrichting (zoals sloten en greppels) aangetroffen. In enkele paalgaten zijn grote stenen aangetroffen. Daarnaast zijn er kogelpotaardewerk, pingsdorp aardewerk en steengoed verzameld.

Samengevat kan bewoning in het plangebied plaatsvinden vanaf de steentijd. In de omgeving zijn resten uit de bronstijd en de middeleeuwen tot nieuwe tijd aangetroffen.

Tabel 1: Dwingeloo, Kerkpad: Archeologische waarden in de omgeving van het Plangebied. Bron: Archis.

Zaaknr.	Omschrijving	Datering
<i>Archeologische Monumenten Kaart terreinen (AMK)</i>		
9057	Terrein van hoge archeologische waarde. Terrein met resten van de havezathe Entinge. In de ondergrond zijn nog resten van funderingen, sporen van verschillende grachten en andere grondsporen aanwezig. Op het terrein is nu nog de verlande gracht te zien.	Middeleeuwen – nieuwe tijd
14423	Terrein van archeologische waarde. Het betreft een urnbegraaving uit de late bronstijd die is aangetroffen in een ontgraven van ongeveer 4x2 meter op een diepte van circa 1 meter onder maaiveld. Eventueel overige graven zullen ook op die diepte liggen.	Late bronstijd
14463	Terrein van hoge archeologische waarde. Het betreft het dorp Dwingeloo. Onder de kern bevinden zich mogelijk sporen van vroegere bewoning.	Middeleeuwen
<i>Vondstmeldingen</i>		
2890050100	Vondstmelding van drie urnen met beenderresten in 1914 en 1930. In 1971 en 1973 werd in ditzelfde urnenveld onderzoek verricht door de BAI (Biologisch Archeologisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen).	Late bronstijd – vroege ijzertijd
2899172100	Melding van de coördinaten van het centrum van Dwingeloo, administratief geplaatst.	Geen datering
3009777100	Vondstmelding van een urn die werd gevonden op 1,5 meter diepte. In de urn zat een fragment scheermes van brons. In het profiel van het kijkgat is een kringgreppel waargenomen.	Late bronstijd
3016742100	Vondstmelding van een handmolen van vesiculair basalt. Gevonden op de bodem van een stroompje van de Oude Vaart.	IJzertijd
3016848100	Vondstmelding van een zilveren penning, geslagen te Keulen onder keizer Otto III. Gevonden op een geploegde akker.	Vroege middeleeuwen
3166074100	Betreft de vondsten die zijn gedaan tijdens het systematisch onderzoek van de voormalige havezathe Enthinge door [REDACTED] van het BAI.	Vroege nieuwe tijd
<i>Onderzoeksmeldingen</i>		
2171767100	Booronderzoek door RAAP in 2007. Verdere documentatie ontbreekt op Archis en DANS.	
2234882100	Booronderzoek door ARC in 2009. Uit het veldonderzoek blijkt dat de bodem nog intact is en een kleine opgraving is geadviseerd om de mogelijke resten uit de steentijd op te sporen (Buitenhuis 2009).	
2246246100	Booronderzoek door De Steekproef in 2009. Tijdens het veldonderzoek is vastgesteld dat de bodem niet meer intact is en is het gebied vrijgegeven (Tulp 2009).	
2259806100	Begeleiding door ARC in 2009. Tijdens het veldwerk zijn de paalkuilen van vier schuren, zes roedenbergen (opslaggebouwen voor gewassen) en één overig bijgebouw uit de late middeleeuwen aangetroffen. Deze gebouwen behoren tot het Hof van Dwingeloo, een groot landbouwbedrijf dat voor het eerst genoemd wordt in 1353 (De Wit 2011).	
2292610100	Booronderzoek door ADC in 2010 in drie deelgebieden. Enkel in deelgebied 2 werd een (deels) intacte podzolbodem aangetroffen. Omdat de geplande werkzaamheden deze niet zouden verstoren in het plangebied vrijgegeven van verder onderzoek (Holl 2010). Deelgebied 2 ligt direct ten westen van het huidige plangebied.	
2294725100	Booronderzoek door De Steekproef in 2010. Tijdens het veldonderzoek is geen podzolbodem aangetroffen en zijn geen archeologische indicatoren gevonden. Geadviseerd werd om het plangebied vrij te geven (Asmussen 2010).	
2419587100	Booronderzoek door Bureau Voor Archeologie in 2013. Tijdens het booronderzoek is vastgesteld dat de bodem al geroerd is; vervolgonderzoek is niet geadviseerd (De Boer 2013).	
2459269100	Booronderzoek door ArGeoBoor in 2014. Tijdens het booronderzoek is vastgesteld dat de bodem al geroerd is; vervolgonderzoek is niet geadviseerd (Nijdam 2014).	

4594883100	Begeleiding door RAAP in 2018. Tijdens de begeleiding zijn aan de Lheeweg resten van een urnenveld uit het einde van de midden bronstijd-vroege ijzertijd aangetroffen. Het gaat om kringgreppels en langbedden. Daarbij zijn twee urnen met crematieresten geborgen. Andere archeologische sporen zijn vrijwel niet gevonden (Hielkema 2019).
4701007100	Veldinspectie door RAAP in 2019. Tijdens de inspectie werd een keienstructuur gevonden en enkele kuilen met daarin veel metaalslakken. Er is geadviseerd om beschermende maatregelen te treffen (Hielkema 2020).
4725673100	Begeleiding door MUG in 2020. Tijdens de begeleiding zijn voornamelijk sporen uit de 19 ^e en 20 ^e eeuw aangetroffen, maar ook een laatmiddeleeuwse bewoningsfase. Deze bestaat uit enkele paalkuilen die deel hebben uitgemaakt van een boerderij of schuur (De Roller & De Wit 2020).
4749536100	Begeleiding door De Steekproef in 2019. Tijdens het veldonderzoek bleek dat het oude riool de bodem al grotendeels had geroerd. Er zijn sporen en vondsten uit de late middeleeuwen tot nieuwe tijd gedaan. De sporen bestonden uit een tweetal kuilen, twee aardewerken goten en een keienpad. De vondsten bestonden uit aardewerk uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd (Schamp 2021).
4787663100	Booronderzoek door ADC in 2018. Uit het veldonderzoek blijkt dat de muren van de boerderij wellicht op keien zijn gefundeerd. Het vervolgonderzoek dat is geadviseerd dat in op hoe de verzakking van de boerderij opgelost kan worden (Bouter 2019).
4835111100	Begeleiding door Transect in 2020. Tijdens de begeleiding is een groot aantal sporen aangetroffen die te relateren zijn aan het laatmiddeleeuwse nederzettingsterrein van de Hof van Dwingeloo. Uit de grondsporen is tenminste één huisplattegrond op te maken. De sporen bevinden zich direct onder de bouwvoor en verdere ingrepen in het plangebied worden dan ook verboden zonder verder archeologisch onderzoek (Braiek 2022).
4915512100	Booronderzoek door MUG in 2020. Tijdens het veldonderzoek is een ophogingspakket van de kerk en het kerkhof aangetroffen vanaf 20 centimeter onder maaiveld. Er is geadviseerd om de plannen aan te passen of archeologisch vervolgonderzoek uit te laten voeren (Jans 2020).
5212255100	Veldinspectie door RAAP in 2022 in twee bouwputten. In de bouwputten is de fundering van de kerk opgetekend en zijn menselijke resten aangetroffen (Hielkema 2022).
5487657100	Proefsleuvenonderzoek door MUG in 2023. In de proefsleuven zijn meerdere paalgaten, kuilen en greppels aangetroffen. In het onderste deel van het esdek zijn stukken kogelpot aardewerk gevonden en in het bovenste deel aardewerk daterend in de 17 ^e – 19 ^e eeuw (eerste bevindingen).
5527021100	Opgraving door MUG in 2024. Tijdens de opgraving zijn bewoningssporen (zoals paalgaten, kuilen, diergraven, leemwinningskuilen en waterkuilen) en sporen van landinrichting (zoals sloten en greppels) aangetroffen. In enkele paalgaten zijn grote stenen aangetroffen. Daarnaast zijn scherven kogelpotaardewerk, pingsdorf aardewerk en steengoed verzameld. De datering is vroege middeleeuwen tot nieuwe tijd (eerste bevindingen).

Figuur 7: Dwingeloo, Kerkpad: Archeologische waarden in de omgeving van het plangebied. Voor een omschrijving van de waarden zie Tabel 1. Bron: Archis.

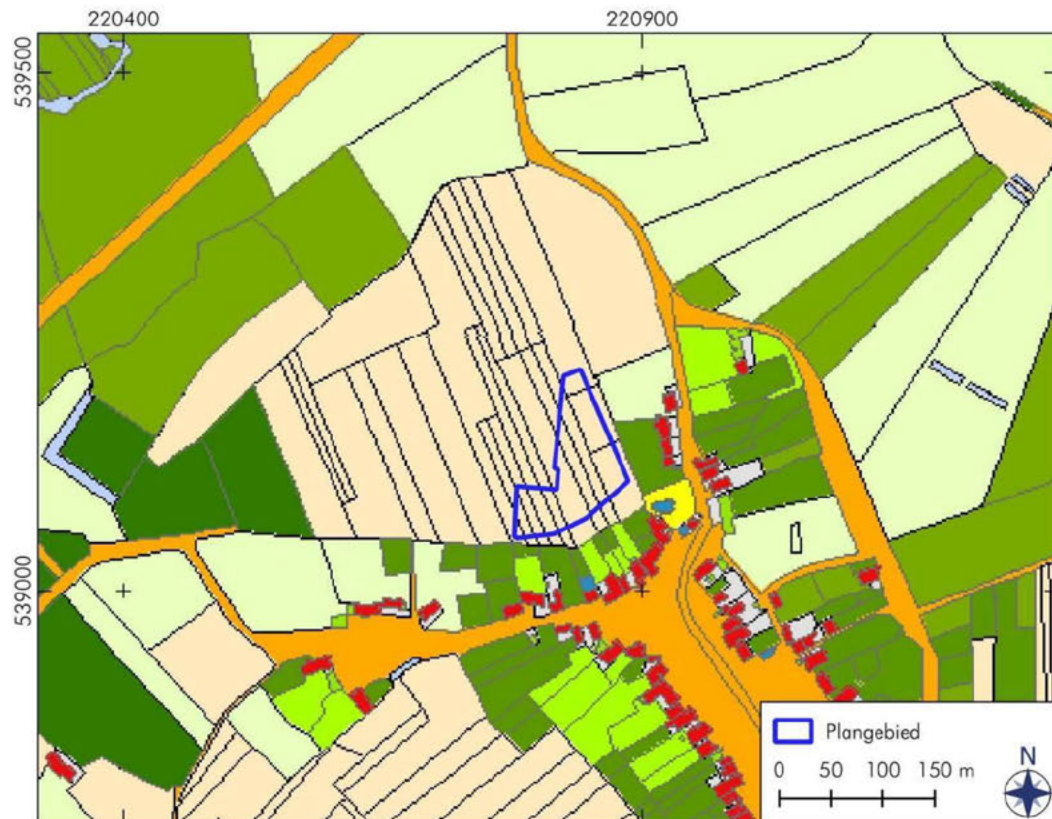
2.4 Historische geografie (KNA 4.2: LS03)

Dwingeloo wordt voor het eerste vermeld in 1181 als Twingelo. De oorsprong van deze naam is onbekend (Van Berkel & Samplonius 1995). Het plangebied aan het Kerkpad ligt in het westelijke deel van het dorp Dwingeloo en is lange tijd bebouwd geweest. Op de kadastrale kaart uit 1832 is het gebied nog onbebouwd en in gebruik als akkers (zie Figuur 8). Langs de zuid- en oostgrens van het plangebied loopt het centrum van Dwingeloo.

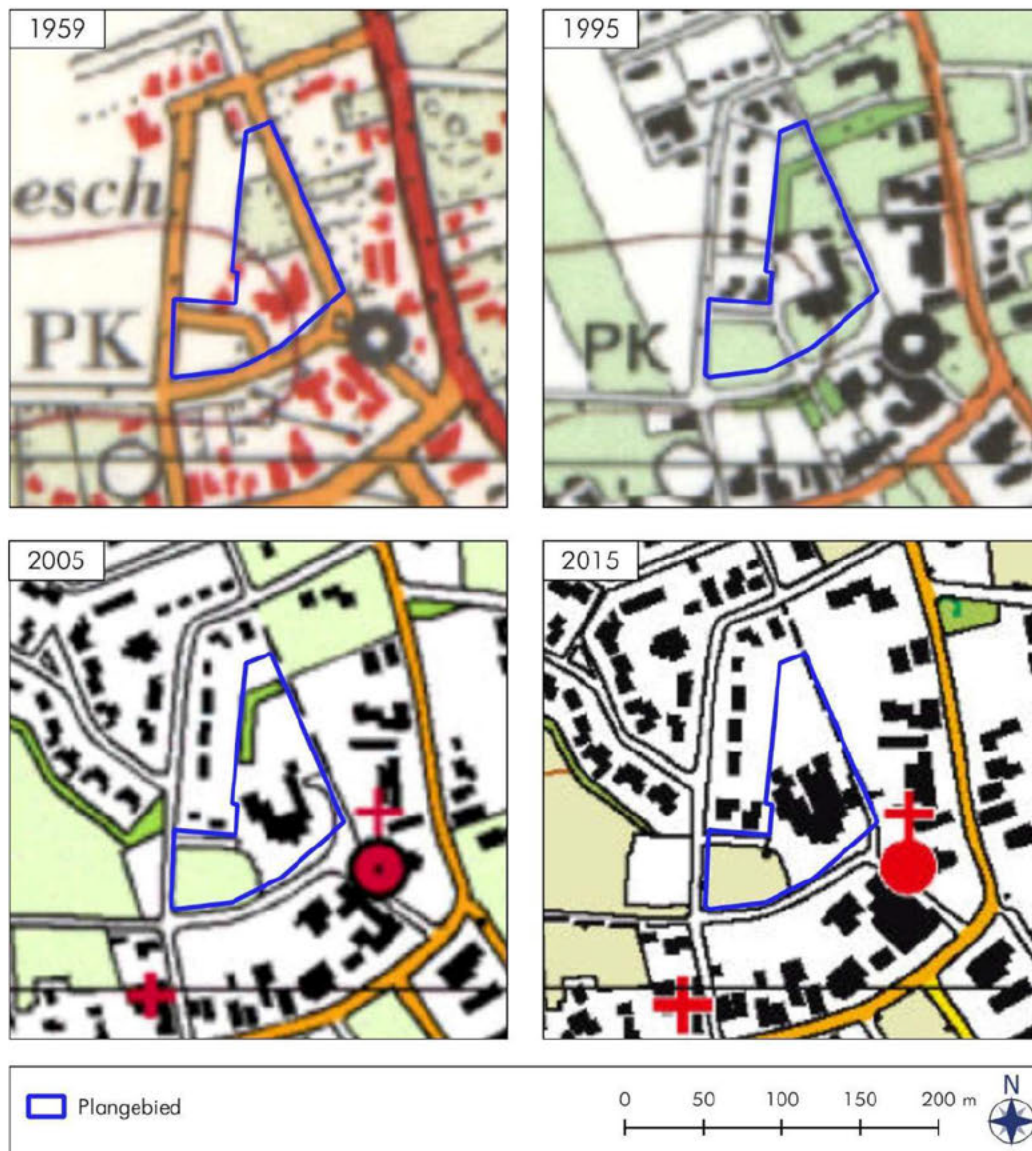
Op de kaart uit 1959 is voor het eerst bebouwing in het plangebied aangegeven (Figuur 9). In 1954 werd op deze locatie de basisschool W.A. Storkschoon gebouwd. Op de latere kaarten is te zien dat de school door de tijd heen groeit. In 2016 verhuist de school naar een andere locatie in het dorp en wordt het gebouw gesloopt. Sindsdien is het perceel in gebruik als grasland.

Verstorings

Volgens de informatie van het Kabels en Leidingen Informatie Centrum (KLIC) lopen enkele kabels en leidingen door het zuidelijke en oostelijke deel van het plangebied.

Figuur 8: Dwingeloo, Kerkpad: Uitsnede van de gedigitaliseerde kadastrale minuutkaart uit 1832. Bron: Hisgis.

Figuur 10: Dwingeloo, Kerkpad: Uitsnede van de historisch-topografische kaarten van het gebied.
Bron: Topotijdreis.

2.5 Archeologische verwachting (KNA 4.2: LS05)

Het plangebied ligt in het Drentse zandgebied, deels op een glaciale rug. Bewoning is in het plangebied mogelijk vanaf de steentijd. In de omgeving zijn resten uit de bronstijd en de middeleeuwen tot nieuwe tijd aangetroffen. In het plangebied heeft tussen 1954 en 2016 een basisschool gestaan. In het landschap kan ook nog (het restant van) een esdek aanwezig zijn.

Er geldt een hoge verwachting voor archeologische resten vanaf de steentijd. Resten uit de steentijd kunnen bestaan uit bewerkt en/of verbrand vuursteen, houtskool en haardkuilen. Vanaf het neolithicum komt aardewerk ook voor. Uit de periode bronstijd tot en met romeinse tijd kunnen graf/urnenvelden en nederzettingen worden verwacht. Resten hiervan bestaan uit aardewerkscherven, grondsporen en crematieresten.

Archeologische indicatoren uit de middeleeuwen – nieuwe tijd bestaan uit resten van boerderijen of het dorp Dwingeloo. Indicatoren hiervan kunnen bestaan uit funderingen, scherven aardewerk, glas, bouwkeraamiek en (verbrand) bot. Grondsporen bestaan uit greppels, kuilen, waterputten.

Tabel 2: Dwingeloo, Kerkpad: Specificatie archeologische verwachting.

Datering:	Steentijd	Bronstijd – romeinse tijd	Middeleeuwen – nieuwe tijd
Complexiteit:	Jachtkampen	Grafveld (urnen), nederzetting	Boerderijplaats
Omvang:	Enkele meters	Vanaf enkele meters	Vanaf enkele meters
Diepteligging:	Top van het dekzand	In het dekzand	Vanaf het maaiveld
Gaafheid en conservering:	Onbekend	Onbekend	Onbekend
Locatie:	Hele plangebied	Hele plangebied	Hele plangebied
Uiterlijke kenmerken:	Vuusteenconcentraties, houtskoolconcentraties, haardkuilen	(Verbrand) bot, grondsporen, aardewerk, metaal	Aardewerk, metaal, (verbrand) bot, houtskool, grondsporen
Mogelijke verstoringen:	Kabels en leidingen, bebouwing en sloopwerkzaamheden	Kabels en leidingen, bebouwing en sloopwerkzaamheden	Kabels en leidingen, bebouwing en sloopwerkzaamheden

Om dit verwachtingsmodel te toetsen wordt een booronderzoek uitgevoerd. Hiermee kan de intactheid van het bodemprofiel en de diepte van eventueel archeologisch relevante lagen worden bepaald. Dit onderzoek wordt uitgevoerd met een edelmanboor of gutsboor. Er worden minimaal zes boringen per hectare geplaatst, zo goed mogelijk verdeeld over het plangebied. De boringen worden beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB).

3. Veldonderzoek (KNA 4.2: VS05)

3.1 Methode en technieken (KNA 4.2: VS01)

Het veldwerk is uitgevoerd op 14 mei 2025. In het plangebied zijn zes boringen zo gelijkmatig mogelijk verspreid waarbij rekening is gehouden met de aanwezige kabels en leidingen en bestrating in het plangebied (Figuur 12).

De boringen zijn verricht met een edelmanboor met een diameter van zeven centimeter. De boormonsters zijn onderzocht door deze laagsgewijs af te snijden in de boorkop en eventuele archeologische indicatoren op te sporen. De lagen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB). De boorpunten zijn ingemeten en de RD-coördinaten zijn bepaald met behulp van GPS. De hoogtes zijn bepaald met behulp van het Actueel Hoogtebestand Nederland 5. De resultaten van de boringen zijn opgenomen in de Appendices in de vorm van boorstaten en laagbeschrijvingen. Voor de dieptes van de verschillende lagen en de NAP-hoogtes van de boringen wordt hier ook naar verwezen.

Figuur 11: Dwingeloo, Kerkpad: Het plangebied gezien vanaf boorpunt 6 in zuidelijke richting.

Figuur 12: Dwingeloo, Kerkpad: Locaties van de boorpunten.

3.2 Resultaten veldwerk (KNA 4.2: VS02, V03)

Bodem

Tijdens het booronderzoek vastgesteld dat de top van de bodem in boringen 1 t/m 3 en 5 bestaat uit een dikke vergraven bouwvoor van 40 tot 70 centimeter dik. De bouwvoor bestaat uit matig siltig, matig fijn, bruinigrijs tot donkerbruin grijs zand en is gevlekt. In boring 1 werden in dit pakket baksteenspikkels, recent glas en recent aardewerk gevonden. De bouwvoor in boring 2 bevatte baksteen- en houtskoolspikkels en in boring 3 baksteenspikkels en grind. Mogelijk is de bouwvoor vermengt met een restant van het esdek.

Onder de bouwvoor werd in boring 2 een verstoord pakket tot 95 centimeter onder maaiveld aangetroffen bestaande uit matig siltig, matig fijn donkerbruin grijs zand wat zeer gevlekt was en houtskoolspikkels bevatte.

In boringen 4 en 6 ontbrak een bouwvoor en werd vanaf het maaiveld een opgebracht pakket lichtgeel tot bruin zand aangeboord. In boring 4 werd hieronder een verstoorde laag bestaande uit matig siltig, matig fijn, zwak grindig donkerbruin grijs zand aangetroffen dat zeer gevlekt was en brokken podzolbodem bevatte. In boring 6 werd het opgebrachte zand gevolgd door een matig siltig, matig fijn, bruin zandpakket aangetroffen dat gevlekt was en baksteenspikkels bevatte.

In boring 5 werd onder de bouwvoor een vergraven B-horizont aangetroffen op 40 centimeter onder maaiveld. De laag bestond uit matig siltig, matig fijn, gevlekt bruin zand. Hieronder werd een intacte BC-horizont aangetroffen op 55 centimeter onder maaiveld (9,25 meter boven NAP) van 10 centimeter dik. In boringen 1 en 3 werd onder de bouwvoor een vergraven BC-horizont aangetroffen. De BC-horizont in boring 1 bevatte nog bruine B-brokken. De laag bestond uit oranjegeel tot oranjebruin, matig siltig, matig fijn zand. In boring 1 bevatte de BC-horizont roestvlekken.

In het hele plangebied werd tussen de 55 en 95 centimeter onder maaiveld de C-horizont aangeboord (tussen 9 en 9,6 meter boven NAP). Deze laag bestond uit matig siltig, matig fijn, geel tot lichtgeel zand met roestvlekken en grind. In boring 1 werd onder de C-horizont het keileem aangetroffen. Het keileem was sterk zandig en lichtgeel van kleur.

Samengevat bestaat de bodem uit een bouwvoor die mogelijk vermengd is met een esdek of een opgebracht pakket waaronder plaatselijk een diepere verstoring is aangetroffen. De podzolbodem was nog wel aanwezig in het plangebied, maar de top hiervan is grotendeels vergraven. In alle boringen is de C-horizont aangetroffen.

Archeologie

Tijdens het booronderzoek zijn geen archeologische lagen en/of indicatoren aangetroffen. Echter kunnen in de deels intacte podzol nog resten van diepere grondsporen bewaard zijn gebleven.

4. Conclusies en advies (KNA 4.2: VS07)

Het plangebied ligt in het Drentse zandgebied en deels op een glaciale rug. Bewoning is in het plangebied mogelijk vanaf de steentijd. In de omgeving zijn resten uit de bronstijd en de middeleeuwen tot in de nieuwe tijd aangetroffen. In het plangebied heeft tussen 1954 en 2016 een basisschool gestaan. Ongeveer 20 meter ten zuiden van het plangebied zijn in 2020 een middeleeuwse boerderijplattegrond en huisplattegronden uit de nieuwe tijd opgegraven.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat een hoge verwachting geldt voor archeologische resten vanaf de steentijd. Resten uit de steentijd kunnen bestaan uit bewerkte en/of verbrand vuursteen, houtskool en haardkuilen. Vanaf het neolithicum komt aardwerk ook voor. Uit de periode bronstijd tot en met Romeinse tijd kunnen grafvelden (urnenveld) en nederzettingen worden verwacht. Resten hiervan kunnen bestaan uit aardewerkscherven, metaal, grondsporen (zoals greppels, kuilen en paalgaten) en crematieresten. Archeologische indicatoren uit de middeleeuwen – nieuwe tijd kunnen bestaan uit resten van boerderijen of het dorp Dwingeloo. Indicatoren hiervan kunnen bestaan uit funderingen, scherven aardewerk, glas, bouwkeramiek en (verbrand) bot. Grondsporen kunnen bestaan uit greppels, kuilen, waterputten.

Tijdens het veldwerk zijn zes boringen gezet in het plangebied. Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat de bodem bestaat uit een bouwvoor die mogelijk vermengd is met een esdek of een opgebracht pakket waaronder plaatselijk een diepere verstoring is aangetroffen tussen de 40 en 95 centimeter onder maaiveld. In het plangebied is nog een deels intacte podzolbodem aanwezig, maar de top hiervan is grotendeels vergraven. In alle boringen is de C-horizont aangetroffen. Tijdens het booronderzoek zijn geen archeologische lagen en/of indicatoren aangetroffen. Echter, in de deels intacte podzol kunnen nog resten van diepere grondsporen bewaard zijn gebleven.

Selectie-advies door [REDACTED] (KNA-archeoloog/-prospector)

Met het veldonderzoek is vastgesteld dat de top van de bodem in het plangebied uit een vergraven bouwvoor die mogelijk vermengd is met een esdek en een pakket opgebrachte grond bestaat. Hieronder is een deels intacte podzolbodem aangetroffen. In boring 5 is een vergraven B-horizont aangetroffen. De BC-horizont is in boringen 1 en 3 aanwezig maar wel vergraven en deze is in boring 5 intact. De C-horizont begint in het plangebied tussen de 55 (boring 4) en 95 (boring 2) centimeter onder maaiveld. Tijdens het veldonderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen, maar restanten hiervan kunnen in de deels intacte podzol nog wel bewaard zijn gebleven. Circa 20 meter ten zuiden van het plangebied zijn huisplattegronden uit de middeleeuwen en nieuwe tijd aangetroffen, en tijdens dat onderzoek kon geen begrenzing van de vindplaats worden vastgesteld (De Roller & De Wit 2020) en zou door kunnen lopen in het huidige plangebied. Omdat diepere sporen in het huidige plangebied nog bewaard kunnen zijn gebleven, adviseren wij om een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Het proefsleuvenonderzoek dient uitgevoerd te worden door een daartoe gecertificeerd bureau volgens een vooraf door de bevoegde overheid goedgekeurd Programma van Eisen (PvE). Het is aan de bevoegde overheid om dat advies al dan niet over te nemen.

In alle gevallen blijft onverminderd van kracht dat indien bij toekomstig graafwerk archeologische vondsten worden gedaan of archeologische grondsporen worden aangetroffen, hier direct melding van dient te worden gemaakt bij de minister conform de Erfgoedwet 2015, artikel 5.10 & 5.11. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Westerveld.

Reactie bevoegde overheid.

Namens de bevoegde overheid, de gemeente Westerveld, heeft [REDACTED] op 24 juni 2025 kennisgegeven akkoord te zijn met de rapportage en bovenstaand selectiebesluit betreffende het plangebied over te nemen.

Literatuurlijst

- AHN-Viewer. www.AHN.nl. Actueel Hoogtebestand Nederland. Rijkswaterstaat, Adviesdienst Geo-informatie en ICT.
- Archis. www.archis.nl
- Asmussen, P.S.G. & W. Pouille. 2010. *Dwingeloo, Heuvelenweg, Gemeente Westerveld (Dr.). Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek*. Steekproefrapport 2010-07/04. Zuidhorn, De Steekproef bv.
- Berkel, G. van & K. Samplonius. 1995. *Nederlandse plaatsnamen: de herkomst en betekenis van onze plaatsnamen*. Utrecht, Het Spectrum.
- Boer, A. de. 2013. *Heuvelenweg, Dwingeloo, gemeente Westerveld: booronderzoek*. Bureau voor Archeologie Rapport 2013.30. Utrecht, Bureau voor Archeologie.
- Bouter, H.E. 2019. *De Weijert 2 te Dwingeloo, gemeente Westerveld. Notitie beknopt bureauonderzoek en verkennend booronderzoek*. ADC-rapport 4872. Amersfoort, ADC ArcheoProjecten.
- Braiek, Y.Y. 2022. *Dwingeloo, Heuvelenweg 35 (DR). Een Opgraving, variant Archeologische Begeleiding*. Transect-rapport 3696. Nieuwegein, Transect bv.
- Buitenhuis, H. 2009. *Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Heuvelenweg 35H te Dwingeloo, gemeente Westerveld (D)*. ARC-rapporten 2009-16. Groningen, ARC bv.
- DANS-Easy. www.archaeology.datastations.nl
- Jans, J.E.A. 2020. *Plangebied Sint Nicolaaskerk te Dwingeloo, gemeente Westerveld; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (verkennend booronderzoek)*. RAAP-rapport 4819. Weesp, RAAP bv.
- Hielkema, J.B. 2019. *Plangebied Lheeweg en Moleneind in Dwingeloo, gemeente Westerveld, archeologisch onderzoek: opgraving-variant archeologische begeleiding*. RAAP rapport 4094. Weesp, RAAP bv.
- Hielkema, J.B. 2020. *IJzerproductie in Dwingeloo. Veldinspectie van een sloottalud op het evenemententerrein, gemeente Westerveld, archeologische veldinspectie*. RAAP rapport 4707. Weesp, RAAP bv.
- Hielkema, J.B. 2022. *Plangebied Sint Nicolaaskerk te Dwingeloo, gemeente Westerveld; een archeologische veldinspectie*. RAAP rapport 5823. Weesp, RAAP bv.
- Hisgis. www.hisgis.nl
- Holl, J. 2010. *Herinrichting Dorpskern Dwingeloo, gemeente Westerveld. Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek*. ADC-rapport 2395. Amersfoort, ADC ArcheoProjecten.
- Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.2 www.SIKB.nl. Centraal College van Deskundigen Archeologie, 2022.
- Nijdam, L.C. 2014. *Dwingeloo, Heuvelenweg 14 (Gemeente Westerveld) Een bureauonderzoek en een verkennend booronderzoek*. ArGeoBoor rapport 1319. Beetsterzwaag, ArGeoBoor bv.
- Omgevingswet. www.regelsopdekaart.nl
- Opentopo. www.opentopo.org
- Publieke Dienstverlening op de Kaart. www.pdok.nl
- Roller, G.J. de & M.J.M. de Wit. 2020. *Opgraving, variant begeleiding ter plaatse van Kerkpad 1 te Dwingeloo, gemeente Westerveld (DR)*. MUG-publicatie 2019-82. Leek, MUG Ingenieursbureau bv.
- Schamp, C.R.C. 2021. *Dwingeloo, West Riolerings Gemeente Westerveld (Dr.) Archeologische begeleiding*. Steekproefrapport 2019-11/01. Zuidhorn, De Steekproef bv.
- Topotijdreis. www.topotijdreis.nl
- Tulp, C. 2009. *Dwingeloo, Entingheweg 21 Gemeente Westerveld (Dr.) Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek*. Steekproefrapport 2009-06/08. Zuidhorn, De Steekproef bv.
- Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts & J. Bazelmans. 2018. *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*. Amsterdam, Prometheus.

Wit, de. M.J.M. 2011. *De laatmiddeleeuwse Hof van Dwingeloo teruggevonden. Archeologisch en historisch onderzoek op locatie Heuvelenweg 23H te Dwingeloo, gemeente Westerveld (Dr.)*. ARC-publicaties 219. Groningen, ARC bv.

Lijst van figuren en tabellen

Figuren

- 1 Topografische kaart
- 2 Luchtfoto plangebied
- 3 Uitsnede van het bestemmingsplan
- 4 Paleogeografische reconstructie
- 5 Bodem- en geomorfologische kaart
- 6 Hoogtekaart
- 7 Archeologische waardenkaart (Archis)
- 8 Uitsnede kaart van gedigitaliseerde minuutkaart 1832
- 9 Historisch-topografische kaarten
- 10 Foto van het plangebied
- 11 Boorpuntenkaart

Tabellen

- 1 Archeologische waarden
- 2 Specifieke archeologische verwachting

Appendix I: Archeologische periodes

paleolithicum:		ijzertijd:	
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	romeinse tijd:	
		romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
mesolithicum:		romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
neolithicum:		romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	middeleeuwen:	
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
bronstijd:		middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
bronstijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
bronstijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
bronstijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	nieuwe tijd:	
bronstijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	nieuwe tijd vroeg:	1.500 - 1.650 nC
bronstijd laat:	1.100 - 800 vC	nieuwe tijd midden:	1.650 - 1.850 nC
		nieuwe tijd laat:	1.850 – heden
pleistoceen:	2,5 miljoen - 11.700 BP		
elsterien	465.000 - 418.000 BP		
saalien	238.000 - 126.000 BP		
weichselien	116.000 - 11.700 BP		
holoceen:	11.700 - heden		
vC	= voor Christus		
nC	= na Christus		
BP	= before present; present = 1950		

Algemeen

Steentijd (tot 2000 vC)

De steentijd is opgedeeld in het paleolithicum, mesolithicum en neolithicum. Het paleolithicum (oude steentijd) wordt vooral gekenmerkt door de ijstijden. Na het laatpaleolithicum verbetert het klimaat. Vindplaatsen uit het late paleolithicum zijn vooral te herkennen aan concentraties vondstmateriaal (bewerkt en/of verbrand vuursteen, houtskool) met weinig en moeilijk te herkennen grondsporen zoals kuilen, paalgaten en houtskoolconcentraties die mogelijk wijzen op haardplaatsen.

Vondsten uit het mesolithicum of midden steentijd, gekenmerkt door sporen en vondsten van rondtrekkende jagers en verzamelaars, bestaan voornamelijk uit bewerkt vuursteen, verbrande hazelnootdoppen en houtskoolfragmenten. Mesolithische grondsporen zijn vooral oppervlakte-haarden en haardkuilen. In een natte omgeving kunnen ook werktuigen van gewei of hout bewaard zijn gebleven. Voorbeelden hiervan zijn gewebijlen, bogen, visfuisen, etc.

In het neolithicum (nieuwe steentijd) werden dieren gehouden en in het neolithicum werd eveneens akkerbouw bedreven. Grondsporen uit deze periode kunnen bestaan uit paalgaten van bijvoorbeeld boerderijen, resten van beschoeiingen, greppels, (afval)kuilen en haardplaatsen. Aardewerk komt in deze tijd voor, evenals bewerkt (vuur)steen en geslepen bijlen.

Metaaltijden (2000-12 vC)

In de bronstijd en ijzertijd kwam bemesting en wisselbouw binnen de akkerbouw voor.

Sporen uit de bronstijd en ijzertijd kunnen bestaan uit kuilen, paalgaten van boerderij-plattegronden, bijgebouwen of spiekers, waterkuilen of -putten, erf- of akkerafscheidingen en sporen van akkerbewerking zoals de kruiselings getrokken voren van een eergetouw. Houtskool kan duiden op de aanwezigheid van haarden voor voedselbereiding of het bakken van aardewerk. Ook kunnen er restanten gevonden worden die duiden op metaalbewerking, zoals stukken ovenwand, brons- of ijzerslakken, sintels, mallen, smeltkroezen, metaal bedoeld voor omsmelten, etc.

Vondsten kunnen verder bestaan uit bijvoorbeeld metalen voorwerpen of voorwerpen van aardewerk zoals vaatwerk, maar ook slingerkogels, rammelaars, spinklosjes en weefgewichten.

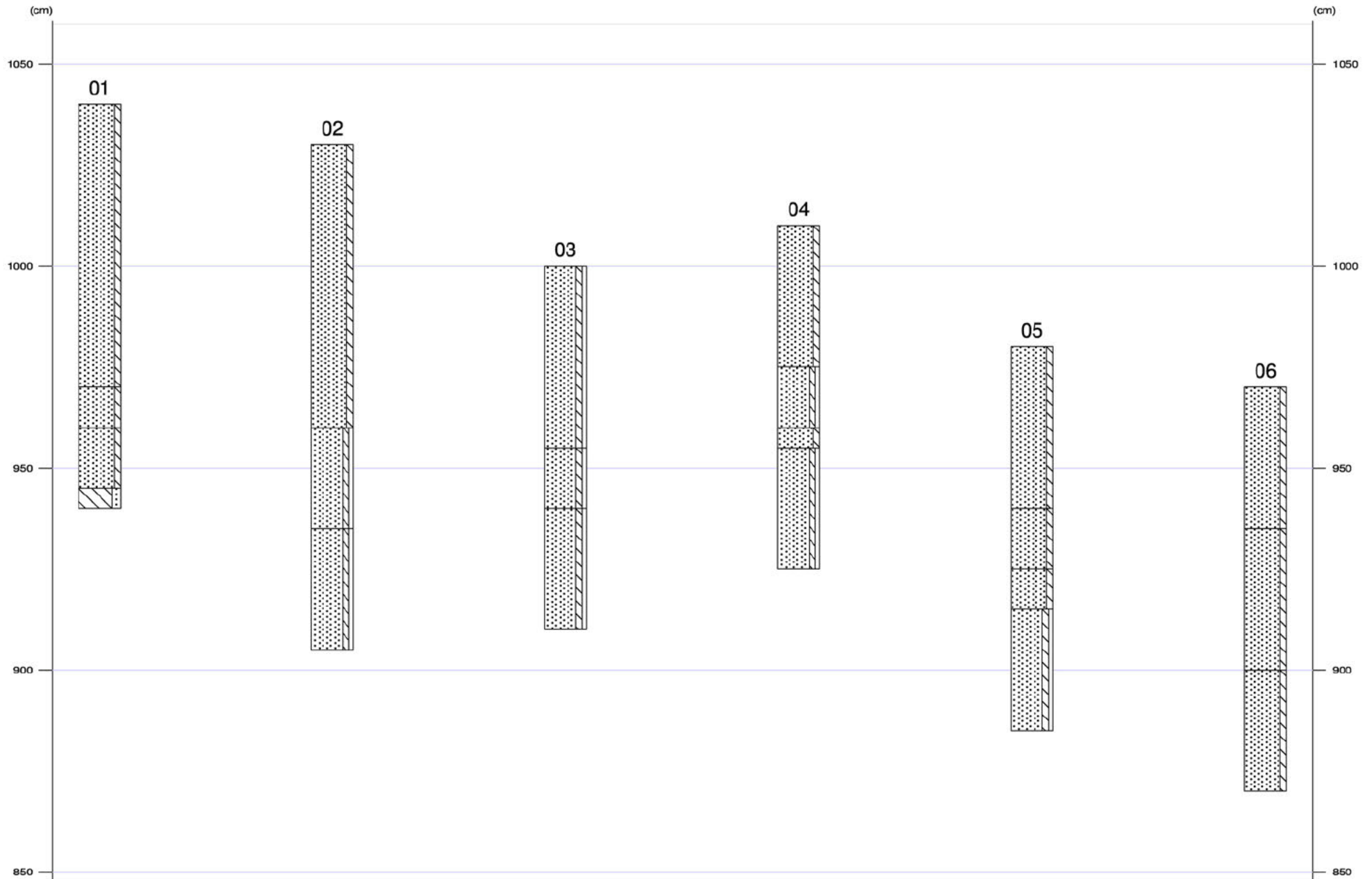
Romeinse tijd (12 vC-450 nC)

In de romeinse tijd vormde de Rijn de noordelijke grens van het romeinse rijk. Langs deze grens, de *limes*, werden grensposten, nederzettingen en wegen gebouwd. In het noorden van Nederland zijn ook romeinse vondsten gedaan, maar dit zijn voornamelijk losse vondsten als romeinse munten, mantelspelden en scherven romeins aardewerk.

Middeleeuwen en nieuwe tijd (450 nC-heden)

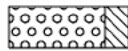
Na een afname in de bevolkingsdichtheid aan het einde van de romeinse tijd en de periode erna, steeg deze weer in het begin van de middeleeuwen. Vondsten uit de middeleeuwen en later bestaan voornamelijk uit scherven aardewerk, waaronder importaardewerk, munten en metalen voorwerpen (zoals mantelspelden, spijkers), resten van aardewerkproductie, metaalbewerking, wolbewerking etc. Belangrijke gebouwen (bijvoorbeeld kerken en borgen) werden van baksteen / kloostermoppen gebouwd.

Appendix II Dwingeloo, Kerkpad: Boorstaten

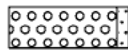

Legenda (conform NEN 5104)

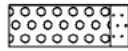
grind

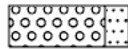
Grind, siltig

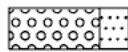
Grind, zwak zandig

Grind, matig zandig

Grind, sterk zandig

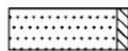

Grind, uiterst zandig

zand

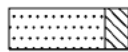
Zand, kleiig

Zand, zwak siltig

Zand, matig siltig

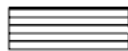

Zand, sterk siltig

Zand, uiterst siltig

veen

Veen, mineraalarm

Veen, zwak kleiig

Veen, sterk kleiig

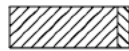

Veen, zwak zandig

Veen, sterk zandig

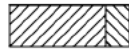
klei

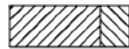
Klei, zwak siltig

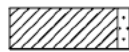
Klei, matig siltig

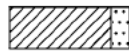
Klei, sterk siltig

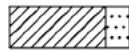
Klei, uiterst siltig

Klei, zwak zandig

Klei, matig zandig

Klei, sterk zandig

leem

Leem, zwak zandig

Leem, sterk zandig

overige toevoegingen

zwak humeus

matig humeus

sterk humeus

zwak grindig

matig grindig

sterk grindig

01

X-coördinaat (m) : 220799
 Y-coördinaat (m) : 539071
 Maaiveld (cm) : 1040

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 70	zand matig siltig, bruin-grijs, Zand: matig fijn, bouwvoor, vergraven, Opm.: Bevat baksteenspikkels, recent glas en porselein	spoor aardewerkfragmenten, spoor glas, spoor houtskoolspikkels
70 - 80	zand matig siltig, oranje-bruin, Zand: matig fijn, spoor roestvlekken, BC-horizont, vergraven, Opm.: Bevat een B-vlek	
80 - 95	zand matig siltig, licht-geel, Zand: matig fijn, spoor roestvlekken, C-horizont	
95 - 100	leem sterk zandig, licht-geel, keileem	

02

X-coördinaat (m) : 220848
 Y-coördinaat (m) : 539085
 Maaiveld (cm) : 1030

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 70	zand matig siltig, grijs-bruin, Zand: matig fijn, bouwvoor, vergraven, Opm.: Bevat baksteenspikkels	spoor houtskoolspikkels
70 - 95	zand matig siltig, zwak grindig, donker-bruin-grijs, vergraven, Opm.: Zeer gevlekt	spoor houtskoolspikkels
95 - 125	zand matig siltig, zwak grindig, geel, spoor ijzerconcreties, spoor roestvlekken, C-horizont	

03

X-coördinaat (m) : 220871
 Y-coördinaat (m) : 539110
 Maaiveld (cm) : 1000

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 45	zand matig siltig, zwak grindig, bruin-grijs, Zand: matig fijn, bouwvoor, Opm.: Bevat baksteenspikkels	spoor natuursteen
45 - 60	zand matig siltig, zwak grindig, bruin, Zand: matig fijn, vergraven, Opm.: Gevlekt, baksteenspikkels, verstoorde BC-horizont	
60 - 90	zand matig siltig, zwak grindig, geel, Zand: matig fijn, spoor roestvlekken	

04

X-coördinaat (m) : 220828
 Y-coördinaat (m) : 539128
 Maaiveld (cm) : 1010

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Arc indi
0 - 35	zand matig siltig, bruin, Zand: matig fijn, vergraven, opgebrachte grond, Opm.: Gevlekt, baksteenspikkels	
35 - 50	zand matig siltig, zwak grindig, donker-grijs-bruin, Zand: matig fijn, basis scherp, Opm.: Bevat podzolbrokken	
50 - 55	zand matig siltig, bruin, Zand: matig fijn, basis scherp	
55 - 85	zand matig siltig, zwak grindig, geel, Zand: matig fijn, spoor ijzerconcreties, spoor roestvlekken, C-horizont	

X-coördinaat (m) : 220852
 Y-coördinaat (m) : 539159
 Maaiveld (cm) : 980

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 40	zand matig siltig, donker-bruin-grijs, Zand: matig fijn, vergraven, Opm.: Gevlekt	spoor natuursteen
40 - 55	zand matig siltig, bruin, Zand: matig fijn, B-horizont, vergraven, Opm.: Gevlekt	
55 - 65	zand matig siltig, oranje-geel, Zand: matig fijn, BC-horizont	
65 - 95	zand matig siltig, zwak grindig, donker-geel, spoor roestvlekken	

X-coördinaat (m) : 220829
 Y-coördinaat (m) : 539190
 Maaiveld (cm) : 970

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Arc indi
0 - 35	zand matig siltig, licht-geel, Zand: matig fijn, basis scherp, opgebrachte grond	
35 - 70	zand matig siltig, bruin, Zand: matig fijn, Opm.: Baksteenspikkels, gevlekt, wordt naar onderen lichter	
70 - 100	zand matig siltig, licht-geel, Zand: matig fijn, C-horizont	